

Trygghet och trivsel 2016

- Kommunövergripande analysrapport av arbetet med trygghet och trivsel i grundskolan och gymnasiet
-

**VARBERGS
KOMMUN**

Sammanfattning

Barn och elever i Varberg mår bra och trivs i skolan. För att nå ett högt välmående och hög trivsel pågår i verksamheten ett kontinuerligt arbete med trygghet och trivsel. Övergripande görs varje år ett avstamp i barn- och elevhälsarådslaget där ett urval ur elevhälsaenkät analyseras tillsammans med den kvalitativa kunskap som framför allt skolsköterska får i det individuella elevhälsasamtalet men också övrig elevhälsapersonals kunskap om sin egen verksamhet.

Analysen tar avstamp i en tillbakablick till förra årets rådslag. Då lades fokus för året bland annat på det främjande arbetet och hur elevhälsan ska vara en stödjande och inte ersättande verksamhet. För att i större utsträckning bli en stödjande verksamhet skulle samarbetet mellan elevhälsa och pedagog vidareutvecklas.

Under året som gått har man sett en förändring där "elevhälsans arbete" i större utsträckning har blivit "skolans elevhälsaarbete". Det har uppnåtts bland annat genom tvärprofessionella elevhälsamöten (EHM) inspirerade av bergsjömodellen, fastlagda rutiner för elevärenden och förtydligat ansvar vid insats.

Rektor med elevhälsateam uttrycker att arbetet med trygghet och trivsel ständigt utvecklas och att fördjupningen i skapa en stödjande istället för ersättande elevhälsa är en pågående process. *"Vi är på rätt väg, nu vill vi bara hålla i och hålla ut"* - Rektor, grundskolan Varberg 2016.

Barn- och utbildningsförvaltningen i Varberg

Elisabeth Svennerstål Jonsson
Förvaltningschef

Maria Wirén
Utvecklingschef

Ann-Sofie Linder
Barn- och elevhälsachef

Martina Wetterstrand
Chef. elevhälsans medicinska insatser

**VARBERGS
KOMMUN**

Öka välmående och minska utanförskap

Innehåll

Sammanfattning	1
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Metod	5
1.2.1 Elevenkät	5
1.2.2 Elevhälsasamtal	6
1.2.3 Barn- och elevhälsarådslag	6
2 Tillbakablick	7
3 Analys.....	8
3.1 Grundskolan.....	8
3.1.1 Arbetsro och koncentration	8
3.1.2 Utsatthet	8
3.1.3 Frukost.....	9
3.1.4 Stress.....	9
3.1.5 Trygghet och trivsel	10
3.1.6 Välmående	10
3.2 Gymnasieskolan	11
3.2.1 Arbetsro och koncentration	11
3.2.2 Stress.....	11
3.2.3 Trivsel	12
3.2.4 Utsatthet	12
3.2.5 Välmående	13
3.2.6 IM-programmen	13
3.3 Grundsärskolan och gymnasiesärskolan	14
4 Påverkande faktorer	15
4.1 Bergsjömodellen	15
4.2 Elevhälsaarbetets struktur	16
4.3 Från ”elevhälsans arbete” till ”skolans elevhälsaarbete”	17
4.4 Elever med olika förutsättningar	17
4.5 Nyanlända	18
5 Slutsats.....	18
5.1 Likabehandlingsplan.....	18

1 Inledning

Trygghet och trivsel är en förutsättning för lärande. Samtliga pedagoger, elevhälsateam och kommunövergripande resurspersoner arbetar kontinuerligt med det systematiska kvalitetsarbete som är utveckling för bland annat elevers fysiska och psykiska välmående, trygghet och trivsel.

1.1 Bakgrund

För att skapa en positiv psykosocial lärmiljö kan inte pedagoger, elevhälsateam och huvudman vila i goda resultat utan måste ständigt fråga sig;

1. Var är vi? Hur upplever eleverna sin vardag som den ser ut idag?
2. Vart ska vi? Vilka mål kan vi ställa upp gällande trygghet och trivsel?
3. Hur gör vi? Vilka insatser/förändrade arbetssätt behövs för att nå de uppsatta målen?
4. Hur blev det? Vad blev resultatet av vår ansträngning?

I det dagliga arbetet, både i klassrum och på rast, får pedagog och elevhälsateam en god överblick över hur eleven trivs i skolan. Hur gruppkonstellationer ser ut i klassen och på skolgården samt till viss del hur eleven mår i största allmänhet även utanför skolan. För att sprida goda erfarenheter och gemensamt höja välmående för hela kommunen behövs en tydlig och återkommande uppföljande, analyserande och framåtblickande avstämningsspunkt. Därför är Trygghet och trivsel en av tre årliga avstämningsspunkter i det systematiska kvalitetsarbetet för barn- och utbildningsförvaltningen i Varberg.

1.2 Metod

Arbetet med trygghet och trivsel pågår ständigt i alla delar av verksamheten. Här beskrivs de tre delar - enkät, elevhälsasamtal och analys i barn- och elevhälsarådslag - som bygger den kommunövergripande avstämningsspunkten Trygghet och trivsel.

1.2.1 Elevenkät

Varje år genomförs i förskoleklass, årskurs 4, årskurs 8 och år 1 på gymnasiet en omfattande elevhälsaenkät. Enkäten är en del i elevhälsans och framförallt skolsköterskornas arbete med den individuella elevens fysiska och psykiska välmående och utveckling.

Som en del i det enhetsövergripande arbetet på elevhälsateamsnivå och det kommunövergripande arbetet på förvaltningsnivå, har ett urval från enkäten med

»Trygghet
och trivsel är
en
förutsättning
för lärande«

fokus på trygghet och trivsel tagits fram. Av de cirka fyrtiofem frågorna används 8-10 (beroende på årskurs) som en del i underlaget till analys som föreligger denna rapport.

I förskoleklass och årskurs 4 besvaras enkäten i hemmet tillsammans med vårdnadshavare medan eleverna i årskurs 8 samt år 1 på gymnasiet besvarar enkäten digitalt under skoltid.

Att eleverna i de yngre åren besvarar enkäten tillsammans med vårdnadshavare har viss påverkan på materialet och tas i beräkning i analysen.

Vidare finns det tendenser i materialet som kan förklaras med när på året enkäten besvaras. Exempelvis om den besvarades mitt på terminen eller i anknnytning till terminsslut. Även det beaktas i analysen.

1.2.2 Elevhälsasamtal

Så snart som möjligt efter genomförd enkät möter skolsköterska elev, alternativt elev och vårdnadshavare, för ett elevhälsasamtal där enkätsvaren följs upp. Skolsköterska går igenom svaren tillsammans med elev. Svaren kan ändras om elev har missuppfattat ett begrepp eller frågan som helhet.

Det är i elevhälsasamtalet som skolsköterska säkerställer att samtliga elever mår väl och utvecklas enligt förväntan och att alla elever i behov av hjälp får det stöd som fordras i det enskilda fallet.

Skolsköterskan får genom samtalen med samtliga elever som besvarat enkäten en bred kvalitativ förståelse för bakomliggande faktorer. Den kunskapen tillsammans med andra specialkompetenser inom elevhälsan bildar basen för analys som görs på elevhälsarådslaget.

1.2.3 Barn- och elevhälsarådslag

Under våren 2015 inleddes en fördjupning i analysarbetet kring trygghet och trivsel på övergripande nivå genom ett tydligt avstamp i elevhälsaårshjulet i form av barn- och elevhälsarådslag. Elevhälsateamets tvärprofessionella kompetens består av rektor, skolsköterska, skolläkare, skolpsykolog, kurator, speciallärare, specialpedagog och studie- och yrkesvägledare. Tillsammans med förvaltningschef, verksamhetschef, chef för barn och elevhälsa, chef för barn och elevhälsans medicinska insatser och representanter från det övergripande systematiska kvalitetsarbetet på kommunnivå samlas elevhälsateam för att analysera trygghet och trivsel. Där byggs en förståelse för vad som leder till ökat välmående och minskat utanförskap i hela kommunen.

En kommungemensam tvärprofessionell analys lägger tydligt fokus på Barn- och utbildningsnämndens mål 2016-2019 – ”Öka välmående och minska utanförskap”. Det bygger samsyn inom elevhälsateamen. Det skapar en fast avstämningpunkt i årshjulet för återblick, reflektion och framåtsyftande planering.

Det är ett tillfälle för övergripande stödresurser att få en inblick i verksamhetens olika metoder och verktyg samt se möjligheter och utvecklingsområden som sträcker sig utanför den enskilda enheten.

Varbergs kommuns andra barn- och elevhälsarådslag gick av stapeln under två veckor i maj månad.

2 Tillbakablick

Som en första del i rådslagsanalysen riktades blicken tillbaka till förra årets rådslag och arbetet som skett i verksamheten sedan dess. Flera specifika fokusområden sattes upp som utgångspunkter i arbetet med trygghet och trivsel.

Enheterna och deras behov eller fokusområden skiljer sig åt men kan ändå sammanfattas övergripande tillhöra följande fyra områden;

- *Arbeta förebyggande och främjande.* Det är viktigt att styra elevhälsaarbetet från att arbeta åtgärdande till att arbeta förebyggande och främjande. Enhetens tid för förebyggande och främjande insatser försvinner då akuta ärenden dyker upp. Med en flexibel verksamhet, fasta tider avsatta för främjande insatser och resurser väl fördelade kan verksamheten uppnå en kontinuerligt främjande verksamhet.
- *Stödjande och inte ersättande verksamhet.* Elevhälsateam ska stötta pedagog med specialkompetens och samarbete för att nå bästa möjliga lösning för eleven. Elevhälsaarbetet på enheten ska för att arbeta främjande sträva efter generella lösningar på enskilda fall. Elevhälsateamet ska inte vara en ersättande verksamhet dit pedagog kan lämna ett ärende för att sedan se sin del i lösningen som utspelad.
- *Tätare samarbete mellan elevhälsateam och pedagog.* För att nå bästa möjliga utveckling i arbetet med trygghet och trivsel på skolan så krävs samsyn mellan rektor, arbetslag och elevhälsateam. Men också övergripande hela verksamheten. Det måste finnas öppna kommunikationsvägar mellan kompetenser och en insikt kring att alla elever är allas ansvar.
- *Utsatthet och återkoppling.* För att alla elever, även de som aldrig upplevt utsatthet, ska veta att en vuxen lyssnar och agerar vid en incident måste arbetet med likabehandlingsplanen visualiseras på enheten. En elev som upplevt utsatthet bör få återkoppling från en vuxen även om den inte behöver vara insatt i vilka åtgärder som genomförts i det specifika fallet. Värdegrundspedagogerna stödjer kollegor, har ett utvecklande arbete med värdegrundsarbetet och likabehandlingsplan både praktiskt i klassrummet och övergripande på enheten.

3 Analys

Nedan följer analys av arbetet med trygghet och trivsel. Först för grundskolan, sedan gymnasiet och till sist grundsärskolan och gymnasiesärskolan.

3.1 Grundskolan

3.1.1 Arbetsro och koncentration

I de yngre åren finns det flera faktorer som gör arbetsro och koncentration till begrepp som är svåra att förstå för eleverna. Vad man traditionellt lägger i ett begrepp som koncentration eller arbetsro är inte vad som eftersträvas i en pedagogisk miljö för barn i sex-sjuårsåldern. Vidare är de två begreppen ofta svåra för eleverna att särskilja.

Möjlighet till flexibilitet är det pedagoger och elevhälsateam ser ha positiv påverkan på en god lärandemiljö. Möjligheter att skärma av med rum i rummet. Elevhälsateam ser också en positiv inverkan på elevgruppen med en hög vuxennärvaro. Både på lektionstid men också före lektion och under rast. En lugnare miljö på väg in från rast till lektion skapar också bättre förutsättningar till koncentration och arbetsro på lektionstid.

»**Flexteam** - Flera enheter vittnar om goda erfarenheter från flexteamsarbetet. Flexteamspedagogen går in och stöttar upp elev i behov av särskilt stöd både i klassrummet under lektionstid och avskilt utanför klassrummet i en avgränsad lärmiljö. Flexteamspedagogen stödjer även den ordinarie pedagogen i planering och genomförande av undervisning. Flexteamets stöd till den enskilda eleven ger synergieffekt med positiv påverkan på undervisningen för hela gruppen.

3.1.2 Utsatthet

Precis som föregående år framkommer i analysen att yngre elever har svårt att se på sin egen situation övergripande. Svaret är beroende av vad som hänt på föregående rast. I de äldre åren är det betydligt färre som ger uttryck för en upplevelse av utsatthet. De har dock en större förmåga att se sin egen situation övergripande. Svaret kan alltså i större utsträckning än bland de yngre eleverna tyda på en mer omfattande utsatthet. Problematiken ska i bägge fall utredas men tyngden läggs på grund av ovanstående framförallt på äldre elever.

I samtal med skolsköterska har en ny förståelse för svarsalternativen i enkäten framkommit. Ett svarsalternativ lyder *”Ja, på internet eller annat sätt”*. Ytterst få elever har blivit utsatta och en ännu mindre del av dem beskriver att det skett på internet. Det kan vara så att den siffran är missvisande då elever inte menar att exempelvis instagram, snapchat eller facebook är internet.

”Det är ju snapchat, inte internet..” menar vissa elever. Där behövs ytterligare fokus under året som kommer för att följa upp och skapa samsyn mellan elevhälsateam och elev kring begrepp.

I enkäten efterfrågas elevernas upplevelse av om vuxna på skolan agerar vid en incident. De absolut flesta har en upplevelse av att vuxna på skolan agerar. Men en förvånande stor mängd har valt att svara "vet ej". I analysen framkom att flera elever inte har blivit utsatta eller sett någon som blivit det så i brist på erfarenhet svarar de "vet ej". Elevhälsateam menar att även om det är positivt att eleverna inte blivit utsatta så behöver det finnas en trygghet i vetskapen att vuxna alltid agerar. En aktiv diskussion måste därför föras med eleverna för att medvetandegöra att vuxna alltid finns där för dem.

Ett elevhälsateam gjorde en direkt uppföljning på ovan formulerade frågeställning, i sitt uppföljande arbete av rådslagen och diskuterade frågan med bland annat elevråd. Det visade sig att ovan stämde i viss utsträckning men att det även fanns elever med erfarenhet av incident som upplevt att den vuxna de talat med inte agerat.

Det är därför av yttersta vikt att kontinuerligt diskutera med eleverna och synliggöra att vuxna agerat även om eleven inte behöver få ta del i vilken typ av insats som gjorts. För att lägga fokus på utsatthet och kränkningar finns värdegrundspedagog men det är viktigt att alla pedagoger har värdegrundspedagogik i sin praktik. På så sätt blir likabehandlingsplanen visualiserad och samsyn skapas mellan elever och pedagog.

3.1.3 Frukost

En fråga som lades till materialet för analys i år är huruvida eleverna äter frukost. Forskning visar att frukost är en viktig grund för välfungerande inlärning men också som en bidragande del i välmående.

I analysen reflekterar vi över huruvida frukost borde erbjudas i skolan, särskilt för elever som färdas långt mellan hemmet och skolan i buss.

De allra flesta elever äter frukost minst tre-fyra dagar i veckan även om det är aningen färre bland äldre än yngre elever som gör det. Hur eleven prioriterar sin sömn är avgörande. Sitter eleven uppe sent och sover längre istället för att äta frukost påverkar det prestationen under hela dagen. Det behöver inte vara ett tecken på problematik att elever inte äter frukost men det är viktigt att belysa fördelarna med att äta för att ladda upp med energi inför dagen.

3.1.4 Stress

Stress i grundskolan diskuteras framför allt i högstadiet och mäts i enkäten i årskurs 8. Det som stressar eleverna är framför allt skolarbetet när det närmar sig avslutning på terminen. Flera prov, inlämningar och redovisningar samma vecka skapar en stressig situation. Det kan motverkas dels genom att pedagogerna stämmer av med varandra för att i minsta möjliga mån lägga prov/inlämning/redovisning samma dag. Men också genom att ha en aktiv diskussion med eleverna kring studieteknik och framförhållning. Elevhälsateamen ger uttryck för att en grupp utmärker sig som stressade. Det är högpresterande elever som också har ett högt engagemang utanför skolan. De ställer höga krav inte bara på sina studieresultat utan också på fritidsaktiviteter så som sport eller andra

engagemang. För dessa elever behövs en aktiv dialog kring behovet av tid för återhämtning.

3.1.5 Trygghet och trivsel

Barn och elever i Varbergs skolor trivs och känner sig trygga i hög utsträckning. I analysen belyser vi faktorer som kan ha påverkan på trygghet och trivsel.

Övergångar och sammanslagningar – Mycket förväntan men också en del oro kan uppstå vid byte till en ny skola eller när en elev får nya klasskompisar. Förebyggande arbete på enheten är ett aktivt arbete med gruppsammansättning, en aktiv dialog med eleverna och ett bra samarbete med överlämnande skola.

Kontinuitet i personalen – Med många lärarbyten och vikarier kan en viss oro uppstå i en elevgrupp. Det är därför viktigt med ett förebyggande arbete där det alltid finns en vuxen som eleverna känner sedan tidigare och känner sig trygga att vända sig till.

Skolgården – Skolgården är ett område i elevens vardag som framför allt i de yngre åren kan kännas stor och skrämmande. Det är en blandning på yngre och äldre barn och elever och en öppen miljö. Tydliga avgränsningar på skolgården och synliga vuxna som rör sig runt även mer gömda utrymmen motverkar oro och skapar en lugn elevmiljö.

3.1.6 Välmående

En majoritet av Varbergs barn och elever upplever att de mår bra eller mycket bra. Det arbete som pedagog, elevhälsateam och annan personal på skolan gör i elevernas vardag bidrar till det höga välmående som finns i Varbergs kommuns skolor. Förebyggande arbete som nämns har en övergripande påverkan i analysen är framför allt värdegrundspedagoger och trivselledareprogrammet.

Värdegrundspedagoger – En värdegrundspedagog är en pedagog som i sin tjänst har en viss del avsatt för arbete med enhetens likabehandlingsplan i praktiken. Det kan bestå i att stötta ordinarie pedagog genom exempelvis skapa ett forum för dialog inom en elevgrupp för att samtala kring värdegrund så som jämställdhet eller utanförskap. (Arbetet med värdegrundspedagoger i Varberg har bland annat uppmärksammats i SVT-nyheter Halland¹)

Trivselledareprogrammet – Trivselledare är elever som genom det nationella trivselledareprogrammet fått utbildning i hur man kan skapa en inkluderande lek i skolan. Syftet är inte att trivselledarna själva ska ansvara för att uppmärksamma elever som hamnar utanför leken men de har tränats i inkludering och att upptäcka och belysa utanförskap.

Det räcker dock inte alltid att få vara med. Det kan finnas processer inom en människa som gör att denne inte mår bra oavsett hur inkluderade i leken på

¹<http://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/satsning-pa-vardegrund-ger-ringar-pa-vattnet>

skolgården de är. Dessa elever behöver stöd från elevhälsateamets specialkompetenser. Det är då viktigt att dessa är synliga och tillgängliga för alla elever samt att en elev som vill uppsöka exempelvis skolkuratoren kan göra det utan att känna sig utsatt.

3.2 Gymnasieskolan

Peder Skrivares gymnasieskola består av fyra enheter som mellan sig har ett brett spann av utbildningar och utbildningsmöjligheter. På Peder skrivare erbjuds praktiska program, teoretiska program och individuella program så som exempelvis språkintrödn.

Verksamheten skiljer sig i vissa fall diametralt och därav också behovet av stöd och extra resurser hos eleverna samt hur dessa formuleras och fördelas.

Det är därför svårt att uttyda övergripande tendenser, metoder och utvecklingsområden.

Övergripande hela elevhälsarbetet på Peder Skrivares gymnasieskola kan sägas att en pågående process är att korta avståndet mellan elev och elevhälsaresurs. Dels genom att i ökande utsträckning förflytta elevhälsarbetet till arbetslagen. Men också genom att inkludera eleverna i det förebyggande arbetet. Bland annat genom tätare kontakt rektor – elevråd.

»De mest kompetenta lärarna bör arbeta med eleverna som har störst utmaningar»

3.2.1 Arbetsro och koncentration

Arbetsro och koncentration på gymnasiet handlar till stor del om ledarskapet i klassrummet. Pedagogerna som ledare måste med en grupp tidigt skapa en fungerande struktur för vad som tillåts i klassrummet och hur en aktiv men fungerande dialog ska föras.

3.2.2 Stress

Stress är en individuell upplevelse och kan ha en mängd bakomliggande faktorer. Bland annat; kompiskultur, kläder och fysisk utveckling är i hög grad påverkande faktorer i gymnasieåldern. I enkäten och det uppföljande elevhälsasamtalet ligger elevernas fokus syftande till stress framför allt på prestationer i skolan. Eleverna kan uppdelas i två större grupperingar. Dels är det de högpresterande eleverna som siktar på en utbildning och de betygs som behövs för att komma in redan från och med första kursen i årskurs 1. Inget utom A är gott nog. Att man nationellt gått ut och sagt att färre elever ska tas in till högskola/universitet via högskoleprovet stressar eleverna ytterligare då det tidigare sågs som en andra chans.

Studie- och yrkesvägledaren har här ett ansvar att tillsammans med eleven sätta upp rimliga mål. Bördan kan också underlättas genom att visa eleven på möjligheten att välja extrakurser som inte innebär samma höga grad av

hemmastudier. Det kan vara okej att läsa ett ämne bara för att det är roligt eller lite mindre krävande tidsmässigt.

Den andra grupperingen är elever som har utmaningar i sin inläring eller som hamnat på ett gymnasieprogram som kräver mer än vad eleven förväntat. För vissa elever är omställningen från grundskolan svår. Det är tuffare krav och krävs en högre grad av egenansvar. Alla elever klarar inte det. Där kan elevhälsateamet och pedagog skapa ett förenklat studieupplägg med lägre studietempo.

För vissa grupper fanns från elevhälsateam en oro för att lektioner i olika byggnader och förflyttning däremellan skulle öka stressen. Men med god planering och tillräcklig tid mellan lektionerna verkar detta motverkats.

3.2.3 Trivsel

Även om övergången från grundskolans verksamhet till gymnasieskolan kan vara en omställning för många upplever eleverna också många fördelar. I högre utsträckning än i grundskolan har eleverna själva valt studieinriktning och vad deras utbildning ska bestå utav. Dessutom blir resultatet att de ofta finner många likasinnade bland eleverna i klassen.

Ett exempel är elever som i grundskolan upplevt en utsatthet på grund av höga ambitioner för sina studieresultat. På gymnasiet finner elev att även dennes klasskamrater väljer att lägga mycket av sin tid på sina studier.

Det kan även få motsatt effekt då flera elever med en negativ grundinställning till skolan som helhet samlas i en och samma grupp. Då måste pedagog och elevhälsateam tidigt under läsåret arbeta aktivt för att förändra klasskulturen.

Vidare påpekar även gymnasiets elevhälsateam att det är mycket viktigt att pedagogerna trivs, mår bra och känner att de får stöttning från elevhälsateamet. Välmående pedagoger ger välmående elever.

3.2.4 Utsatthet

Det är en hög andel elever som svarar att de inte vet om personalen på skolan agerar vid en incident. I elevhälsasamtalen framkommer att flertalet av dessa inte har erfarenhet av utsatthet och därför svarat "vet ej".

Men verksamheten kan inte vila i en sådan slutsats. Det är viktigt att alla elever oavsett om de har faktisk erfarenhet eller inte känner en trygghet i att någon vuxen kommer att agera om de anmäler oro eller utsatthet.

Ett aktivt arbete med att synliggöra likabehandlingsplanen som en levande del i skolans elevhälsaarbete också för eleverna kan lägga fokus på att samtliga vuxna går att tala med och att samtliga vuxna ska agera om en elev upplever sig utsatt, eller påpekar att en kompis far illa.

För att arbeta med utsatthet planerar vissa enheter att föra en form av rådslagsanalys även i lärarlagen och på så sätt genom att synliggöra övergripande strukturer också arbeta med den lilla enheten.

3.2.5 Välmående

Välmåendet bland eleverna på Peder Skrivares gymnasieskola är högt. Nästan alla elever upplever att de mår bra eller mycket bra. För att motverka psykisk ohälsa är det viktigt att agera tidigt på de indikatorer som har tydliga kopplingar till lägre välmående. Bland annat är skolfrånvaro en sådan indikator. Det gäller för skolan att agera tidigt vid misstanke om att en elev är borta från skolan på andra grunder än ledighet. Det måste finnas rutiner för en tidig kontakt med hemmet så att eleven och dennes utmaningar blir synliga för skolan och hemmet innan eleven riskerar att få en problematisk skolfrånvaro.

Andra faktorer är drog- och/eller alkoholvanor. En aktiv diskussion och ett öppet klimat där eleverna vet att de kan tala med alla vuxna skapar trygghet som leder till välmående.

Ett övergripande mål är att ständigt arbeta för att skapa övergripande lösningar på enskilda problem. På så sätt blir en akut insats också ett förebyggande arbete genom att analysera och förändra insatsen vid liknande incident efter resultat.

3.2.6 IM-programmen

Det har skett en markant ökning av elever på IM-programmen och då specifikt på språkintrouktion på grund av flyktingsituationen i Europa. Med en större verksamhet har också elevhälsateamsresurserna ökat. Med utökad sysselsättningsgrad för elevhälsateamet skapas också fler möjligheter till samarbete och förebyggande arbete.

Fokus har bland annat legat på att skapa tydliga rutiner för elevhälsarbetet och hur elevhälsateamet ska stötta pedagogerna vid exempelvis en orosanmälan. Det kan exempelvis vara problematiskt för en pedagog att lämna in en orosanmälan då det kan försämra relationen till en elev och på så sätt försämra situationen ytterligare. I analysen diskuteras om det istället är bättre att pedagogen kontaktar elevhälsateamet så att de efter samtal med elev kan skriva anmälan.

Det finns på IM-programmen ett tätt samarbete med både polis och socialtjänst. Det finns ibland viss diskrepans mellan hur skolan och polisen alternativt socialtjänsten ser på problematiken kring elevärenden. Det är viktigt att fortsätta samverka för bästa möjliga insats i det specifika fallet. Det viktiga är att skolan gör allt den kan för att eleven ska bemötas efter behov, sedan är det upp till polisen eller socialtjänsten att bedöma vilka insatser som behövs vidtas utanför skolan.

3.3 Grundsärskolan och gymnasiesärskolan

Elevhälsateamet i grundsärskolan och gymnasiesärskolan ser flera fördelar i verksamheten och dess mindre sammanhang i den lilla elevgruppen med hög personaltäthet jämfört med ordinarie grundskola eller gymnasieskola. Det finns en större vana vid att alltid anpassa utbildning och resurs, så som specialkompetens, efter varje enskild individs förutsättningar. Det är också en verksamhet som i högre grad bygger på en personlig relation mellan elev och pedagog. Få elever med stora behov skapar för pedagogen och elevhälsateamet en mer omfattande insyn i elevens upplevelse av trygghet och trivsel. Analysen i särskolan grundas därför inte på enkät utan på den kvalitativa kunskapen om varje elev som finns hos verksamhetens hos pedagoger, rektor och elevhälsateam.

Problem som uppstår i verksamheten måste hanteras direkt, ofta av pedagog, det finns inget alternativ vilket automatiskt lett till att elevhälsateamet fått en stödjande istället för ersättande roll. Ett utvecklingsområde till följd av den i så hög grad direktagerande elevhälsainsatsen är att ärenden riskerar att bli "korridorärenden". Det vill säga att de diskuteras mellan pedagog och elevhälsateam i skolkorridoren och samtidigt inte dokumenteras. Här påpekar rektor vikten av att belysa nödvändig dokumentation i hela verksamheten.

Den fysiska lärmiljön är viktig i all typ av pedagogisk verksamhet. Men kanske framför allt i särskolan där individuella anpassningar efter elevens behov är ett måste. För elever i behov av en begränsad miljö för att känna trygghet i vardagen är det en balansgång att anpassa utmaning i lärmiljön till lämplig nivå. Sociala sammanhang kan för särskolans elever vara en stor utmaning och det ligger i uppdraget är träna eleverna för en högre social kompetens. En del i det är ett gott samarbete med den ordinarie skolan och en naturlig dialog mellan elever i bägge verksamheter. En kommunikation som tillåter nyfikenhet och frågor och därmed förebygger osäkerhet och oro.

Från
"elevhälsans
arbete" till
"skolans
elevhälsa-
arbete"

4 Påverkande faktorer

Övergripande påverkansfaktorer i arbetet med trygghet och trivsel.

4.1 Bergsjömodellen

Under en temadag på höstterminen bjöds samtliga elevhälsateam in till Peder Skrivares gymnasieskolas aula för att lyssna till föreläsare från Bergsjöskolan som arbetat fram bergsjömodellen. Skolan lyckades drastiskt förbättra elevhälsan trots de stora utmaningar som kommer med att ligga i ett av Göteborgs ”utanförskapsområden” och en hög andel nyanlända med över 40 språk talade i verksamheten.

Bergsjöskolan har utvecklat elevhälsauppsdraget så att det knyts närmare lärandeuppsdraget och kommit bort från det åtgärdande arbetet till förmån för ett mer förebyggande och främjande arbete. Utvecklingsarbetets främsta framgångsfaktor har varit att gå från det akuta och åtgärdande arbetet för att kunna arbeta mer förebyggande och främjande.

Flera skolor beskriver att de börjat med att utveckla den struktur och mötesform som Bergsjöskolan beskrev. Det benämns som EHM (elevhälsamöte) – ett forum där elevhälsan träffar lärare på regelbunden basis utifrån ett rullande schema. EHM som ett kontinuerligt mötesforum som sker utan förekommen anledning gör att kontakten och samverkan kan ske som ett första steg, utan att problem uppstår

»(..)skapa
möjligheter
utifrån det som
främjar hälsa,
lärande och
utveckling(..)»

eller utan att eventuella problem har växt sig stora. Denna regelbundenhet gör det förvisso fortfarande möjligt att arbeta med det som behöver åtgärdas, men viktigast av allt – att även kunna arbeta i ett mer förebyggande och främjande skede.

För att säkerställa att fokus inte enbart hamnar på enskilda individer och deras individuella problematik skapade Bergsjöskolan en innehållsstruktur för EHM som riktade fokus på både individ och grupp. På så sätt synliggörs både det som fungerar och det som inte fungerar.

EHM som mötesforum öppnar på så vis upp för nya möjligheter. Det gör att alla elever kan stå i fokus i samverkansarbetet mellan elevhälsan och den pedagogiska personalen och inte enbart de elever som är i störst behov av stöd. Det betyder också att fokus kan vara att skapa möjligheter utifrån det som främjar hälsa, lärande och utveckling snarare än att enbart undanröja hinder och problem.

Flera rektorer har valt att inspireras av bergsjömodellen som bas i strukturering och planering av elevhälsaarbetet på enheten. I praktiken innebär det att träffas oftare tvärprofessionellt, elevhälsateam och pedagog, för en gemensam förståelse, med fokus på vad som fungerar, nyttjande av allas kompetens i ärenden och kollegialt lärande samt en bredare samsyn kring elevhälsaarbetet.

Nyckelord: Salutogent synsätt, tvärprofessionellt, främjande elevhälsaarbete.

4.2 Elevhälsaarbetets struktur

För att nå det främjande arbetssätt som eftersträvas är en tydlig struktur, väl förankrad bland personalen på enheten, en viktig påverkande faktor. Bland annat måste ansvar, ärendegång och vilka kompetenser som finns tillgängliga tydliggöras för ett effektivt arbete. Avsatt tid varje vecka med en dagordning som lämnar plats, inte bara åt akuta ärenden utan också, för det främjande arbetet, som är en framgångsfaktor. Med ett tvärprofessionellt möte varje vecka som innefattar elevhälsateam och pedagoger skapas en övergripande kunskap kring vad som pågår i verksamheten som kan påverka exempelvis stress hos eleverna. Med en aktiv dialog kan den negativa effekten motverkas innan den uppstår.

Det är också viktigt med fastslagna rutiner för ärendegång. Dessa bör vara dokumenterade och väl förankrade i arbetslagen. En enhet exemplifierar med att en från elevhälsateamet som tar emot ett elevärende har som ansvar att intervjua den avsändande pedagogen. Med en öppen kommunikation ser elevhälsateamet flera positiva effekter:

- Ökad delaktighet från pedagog som får ett helikopterperspektiv kring insatsen.
- Pedagogen får feedback på sitt agerande och en bekräftelse i att ha agerat på sin oro.
- Åtgärder och ansvar blir konkretiserade för all personal i elevhälsaarbetet.

Med all tillgänglig information tas sedan ärendet upp i elevhälsamöten där ansvar för insatser så som kontakt med elev, vårdnadshavare, andra specialkompetenser osv. fördelas.

Ett område som flera enheter anser vara utmanande är dokumentation av elevärenden. Sekretess i skolsköterskornas dokumentationssystem begränsar insyn för andra kompetenser och ett gemensamt digitalt verktyg för pedagoger, rektor och specialkompetenser där all information av värde för elevhälsaarbetet kopplat till individen kan samlas utan att spridas längre än till berörd personal efterfrågas.

Nyckelord: Struktur, kontinuitet och öronmärkt tid.

4.3 Från ”elevhälsans arbete” till ”skolans elevhälsaarbete”²

Elevhälsans funktion ska vara stödjande och inte ersättande. Det ska vara pedagogen som bär elevärendet men med stöd från elevhälsan och dess kompetenser.

Skolinspektionen utkom 2015 med rapporten Elevhälsa – *Elevers behov och skolans insatser*³ där man bland annat beskriver just;

”Elevernas hälsa är en fråga för alla i skolan, och elevhälsan, med sina specifika kompetenser, ska också vara en resurs för alla.”

Det praktiska arbetet i verksamheten för att sprida elevhälsaarbetet så att det inkluderar specialkompetenser såväl som pedagoger har inneburit bland annat så kallade EHM, elevhälsamöten, där personalen tvärprofessionellt följt upp specifika individärenden men också arbetat framåtsyftande och främjande.

Precis som vid allt gott kollegialt lärande bör dessa möten för att hålla en hög kvalitet och nå så långt som möjligt, ha tydlig struktur, dokumenteras och att resultat följas upp. Det ska även finnas en tydlig ansvarsfördelning även om den ansvariga inte behöver vara utförare.

Nyckelord: Stödjande inte ersättande

4.4 Elever med olika förutsättningar

Antalet elever med diagnos ökar i Sverige och i hela världen⁴. Alla elever har olika förutsättningar i sitt lärande. Det är skolans ansvar och uppdrag att möta dessa elever oavsett förutsättningar och skapa bästa möjliga möte för lärande.

En diagnos får aldrig bli en stämpel som uttrycker att eleven inte kan. Det är snarare en förklaring som underlättar för pedagogen att välja metod och pedagogiska verktyg för bästa möjliga möte för lärande för den individen och för hela elevgruppen.

Det är en utmaning för skolan med ökad mångfald i elevgruppen. Att anpassa undervisning så den på bästa sätt når en elevgrupp med olika förutsättningar. Det är ett ständigt pågående arbete i samtliga av landets klassrum. Det är därför viktigt

² Skolinspektionen, kvalitetsgranskning, Rapport 2015:5

³ Skolinspektionen, kvalitetsgranskning, Rapport 2015:5

⁴<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/specialpedagogik/strukturella-faktorer/diagnoser-behovs-inte-nar-alla-far-det-stod-de-behover-1.219511>

att samarbeta genom kollegialt lärande (det lokala kollegiets erfarenheter men också med aktuell forskning) för att på bästa sätt utforma undervisningen så att den skapar progression i lärandet för alla elever.

Nyckelord: Skolans uppdrag, bästa möjliga möte för lärande

4.5 Nyanlända

Det finns i verksamheten barn och elever som flytt från krig eller andra omständigheter som omöjliggjort ett liv i hemlandet. Somliga har fått asyl i Sverige medan andra fortfarande väntar på ett beslut från migrationsverket.

Flera av elevhälsateamen ger uttryck för att det kommer behövas en kompetenshöjning och extra resurser för att möta dessa elever, integrera dem och skapa bästa möjliga möte för lärande.

Flera elever kommer också få avslag på asylansökan. Hur ska man prata med en elev kring ett avslag? Och hur pratar man med elevgruppen?

Vidare diskuteras i elevhälsateamen pedagogens upplevelse. Det måste finnas stöd till pedagogen när denne måste vara en del i den stödjande processen för eleverna. Resurser och vidareutbildning bland annat genom handledning till pedagog från elevhälsateamet måste komma till.

Nyckelord: Asyl, Avslag, Individ → Elevgrupp → Pedagog.

5 Slutsats

Verksamheten har sedan föregående år med hjälp av bland annat Bergsjömodellen och ett tydligt fokus på främjande arbete nått ett steg längre i elevhälsaarbetet.

Genom att fastslå rutiner där elevhälsateam och pedagog möts med fokus på främjande arbete men med utrymme för gemensam och tvärprofessionell analys även av det enskilda fallet har elevhälsateamet på enheten i högre grad blivit en stödjande verksamhet. Följden blir att elevhälsateamet inte längre ersätter den ordinarie pedagogens arbete utan blir en del i skolans helhet. På så vis visualiseras elevhälsaarbetet, värdegrundsarbetet/likabehandlingsplan, för både vuxna och elever på skolan.

5.1 Likabehandlingsplan

Arbetet med barn- och elevers trygghet och trivsel pågår i verksamheten kontinuerligt. Under året som gått har elevhälsaarbetet i större utsträckning blivit ett samarbete mellan elevhälsateam och pedagog. För att höja nivån på arbetet ytterligare behöver fokus ligga på att i högre grad inkludera även eleverna.

Genom värdegrundspedagoger och värdegrundsarbete tillsammans med eleverna levandegörs likabehandlingsplanen och på så sätt blir också eleverna ägare av det egna arbetet för trygghet och trivsel i skolan.

5.2 Hålla i och hålla ut

Verksamheten ser en positiv utveckling syftande till elevhälsarbetet. Även om det varierar mellan enheterna hur långt dessa kommit i arbetet med förändringen från *”elevhälsans arbete till enhetens elevhälsarbete”* så pekar analysen under rådslagen på en ny nivå i kommunens skolors elevhälsarbete.

Den analyskompetens som kommer med det kollegiala lärandet återspeglas i utvecklingsarbetet i stort. Det innebär att arbeta med att förse utvecklingsarbetet med ett gott material genom bland annat tätare kontakt med mellan olika kompetenser, att kunna analysera det material man har till hands och till sist att dra slutsatser som sedan följs upp. Det är nyckeln till ett effektivt utvecklingsarbete.

I analysen påpekas fördelen med långsiktighet och helhet. Det finns stora fördelar med mål som sträcker sig över flera år. Samtliga enheter är nu mitt uppe i att färdigställa sina enheters utvecklingsplaner kopplade till Barn- och utbildningsnämndens mål. Dessa mål genomsyrar utvecklingsarbetet inom hela verksamheten. Från måluppfyllelse till välmående.

»Vi är på
rätt väg, nu
vill vi bara
hålla i och
hålla ut»

6 Avslutning

Statistiken från urvalet i elevhälsaenkäten, den kvalitativa kunskapen om individen och hela årskursen från elevhälsasamtalet och den tvärprofessionella analysen under rådslagen är en väg till kunskap och medvetenhet i arbetet för trygghet och trivsel. Men det är inte bara slutsatser – framgångsfaktorer och utvecklingsområden – som ger effekt på verksamheten. Ett årligt avstamp med fokus på trygghet och trivsel hela vägen från politisk styrning till eleven på rasten skapar helhet i utvecklingsarbetet.

7 Källförteckning

- SVT, Satsning på värdegrund ger ringar på vattnet, läst 2016-06-09, <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/satsning-pa-vardegrund-ger-ringar-pa-vattnet>
- Skolinspektionen, kvalitetsgranskning, Rapport 2015:5
- Skolverket, *Forskning för skolan*, läst 2016-06-09, <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/specialpedagogik/strukturella-faktorer/diagnoser-behovs-inte-nar-alla-far-det-stod-de-behover-1.219511>

**VARBERGS
KOMMUN**

BESÖKSADRESS: NORRGATAN 25 **POSTADRESS:** VARBERGS KOMMUN, 432 80 VARBERG
TELEFON VÄXEL: 0340-880 00 **E-POST:** BUN@VARBERG.SE **WEBBPLATS:** WWW.VARBERG.SE